

A. F. Tempelaar

Het MAB vóór 50 jaar

maart 1936

Het NIVA-lid I. Roet Jzn, compagnon van James Polak (en derhalve een van mijn accountants-voorvaders) had een grote voorkeur voor administratief-organisatorische vraagstukken, waarbij het macro hem vaak meer boeide dan het micro. Dit blijkt onder andere uit de twee-delige artikelserie in de nummers van februari en maart 1936, getiteld 'Administratieve Ordening van Nederland'. Het artikel is een verdere uitwerking van hetgeen Roet op de Accountantsdag 1935 in het debat te berde heeft gebracht naar aanleiding van de inleiding van Prof. Mr. P. Lieftinck. Deze inleider - die in het eerste kabinet na de bevrijding in 1945 Minister van Financiën is geweest en van wie we toen allemaal tien gulden, 'het tientje van Lieftinck', hebben gekregen - behandelde op de Accountantsdag het vraagstuk: Kan ordening der voortbrenging bijdragen tot instandhouding en vermeerdering der werkgelegenheid? *L'histoire se répètera!*

Lieftinck achtte ordening noodzakelijk voor de bestrijding van de conjuncturele en structurele werkloosheid en had in verband hiermede geconstateerd, dat op het gebied van de verschaffing van gegevens voor de leidende instanties in het economische leven zeer veel ontbrak. Verbetering is dringend noodzakelijk.

Roet haakte hierop in. Hij acht administratieve ordening een essentiële voorwaarde. Terwille van de economische bestuurbaarheid van ons land moet het improviserend element zo veel mogelijk worden uitgeschakeld; er moet zijns inziens een organisch verband worden gelegd tussen de individuele boekhoudingen enerzijds en de economische statistieken anderzijds. De tijden van het 'laissez faire, laissez aller' zijn voorbij; de staatsbemoeiingen zijn geleidelijk aan groter geworden (met de ogen van 1986 gezien leek het destijds nog kinderspel). Mensenhanden grijpen bewust in in de loop der economische samenleving, waardoor de verantwoordelijkheid voor hetgeen mis gaat stijgt. Volgens Roet staat improviseren gelijk met 'het schieten in de lucht, ter beteugeling van ongeregelde heden, waarbij onschuldigen worden getroffen door verdwaalde kogels. Den lossen van het schot treft geen blaam, want hij moest schieten en wilde niemand treffen, maar het systeem'. Men heeft zich aan het idee gewend, dat het nu eenmaal moeilijk anders kan en rekent men 'den bestuurders van stad en land misgrepen niet aan die een leider van een concern tot aftreden zouden nopen, zoo niet in talrijke schadevergoedingsprocessen zou wikkelen. De

uitwerking dezer misgrepen is er echter niet minder funest om'.

Roet schat dat anno 1936 meer dan f 500 miljoen per jaar door het bedrijfsleven aan administratie wordt uitgegeven. Hij ziet hiervan maar bitter weinig in de overzichten voor de overheid gerealiseerd. De overheid vraagt vrijwel dezelfde gegevens telkens in een andere vorm, zowel op het gebied van lonen en salarissen als op het gebied van de goederenbeweging. Daarnaast vragen vak- en werkgeversverenigingen en statistische bureaus nog allerlei opgaven. Onderlinge vergelijking is uitgesloten, omdat elke instantie op eigen gelegenheid werkt. Dit alles gaat gepaard met een chaos van formulieren, die op hun beurt zeer veel extra controle-arbeid vergen.

Er is dus een groot gebrek aan centrale coördinatie! Ook in de periodieke overzichten (jaarrekeningen) van bedrijfshuishoudingen heerst een volslagen gebrek aan uniformiteit. Met uitzondering van het levensverzekeringsbedrijf (met zijn wettelijk voorgeschreven verantwoordingss Staten) kan men niet over totaalcijfers per bedrijfstak beschikken. Bovendien, wanneer men van particuliere bedrijven opgave verlangt van privaat-economische gegevens met het doel deze voor sociaal-economische doeleinden te gebruiken, zal men altijd vastlopen. Men denke bijvoorbeeld maar aan het begrip 'toegevoegde waarde'.

Ik heb deze litanie van Roet wat uitvoerig weergegeven, omdat het mij voorkomt dat na 50 jaren de klacht van de administratieve rompslomp ten behoeve van het verstrekken van gegevens voor overzichten van de overheid en voor talloze bureaus nog lang niet is verstomd.

Wat stond Roet voor ogen? Een gemeenschaps-boekhouding: 'een periodiek, eventueel dagelijks sluitend overzicht van alle transacties, welke tusschen de huishoudingen eener economische gemeenschap gesloten worden, gepaard met een periodiek overzicht van de vermogenstoestand dezer huishoudingen'. De particuliere consumptie wil hij hierbij langs indirecte weg bepalen, omdat hij zich wel realiseert dat voor particulieren geen eis van boekhouding, laat staan van betrouwbare boekhouding kan worden gesteld. Het liefst zou Roet alle fungibele geld willen vervangen door giraal geld. (Wat zou Roet hierover hebben geschreven indien in de jaren dertig reeds credit-cards, girobetaalkaarten, eurocheques etc. zouden hebben bestaan en men ook al aan de computer was?)

Roet onderscheidt binnen-huishoudelijke en buiten-huishoudelijke mutaties en wil de gegevens van de laatste groep alle laten lopen via een 'door alle banken in samenwerking met de Overheid op te richten Centraal Overboekings Instituut' (COI). Zonder dat Roet zich dat bewust kon zijn doemt hier '1984' (Big Brother is watching you) op.

De gehele uitwerking krijgt dan mijns inziens een Jules Verne-karakter, waarbij de COI voor zeer veel overzichten voor de overheid, doch ook voor de banken, bedrijven en particulieren zal zorgen. Voor kleine mutaties wordt een bonnensysteem ontworpen. De schrijver realiseert zich, dat zijn voorstel niet eenvoudig is. 'De schets eener verdere praktische uitwerking zal zich echter noodgedwongen moeten verwijderen van de vaste bakens der bestaande practijk en stelt eischen aan schrijver dezes, doch niet minder aan de lezer.'

Opmerkelijk is zijn slotopmerking, dat een doelmatige administratieve

ordening ook nodig is voor de zogenaamde economische oorlogsvoorbereiding. 'Eene bepaalde door de omstandigheden voorgeschreven ordening, zoowel van de distributie als van het gebruik, zal in oorlogstijd noodig zijn.' Dit schreef hij begin 1936. Had hij, die zelf als slachtoffer van het Nazi-regime is omgekomen, een voorgevoel van het naderend oorlogs-onheil?

J. Vaz Dias Jr. toont aan, dat in de oude Hebreeuwse literatuur het beginsel van de vervangingswaarde voorkomt. Het gaat om de vraag of prijswijzigingen bij koop of verkoop op termijn al of niet als rente moet worden beschouwd. (Rente is niet geoorloofd volgens de Talmud). Voor het beantwoorden van die vraag nu is de vervangingswaarde op het moment van de ruil bepalend.